

Ramon de Montaner i Vila (1828-1921)

Aproximació biogràfica del primer Comte de la Vall de Canet

Carles Sàiz i Xiqués

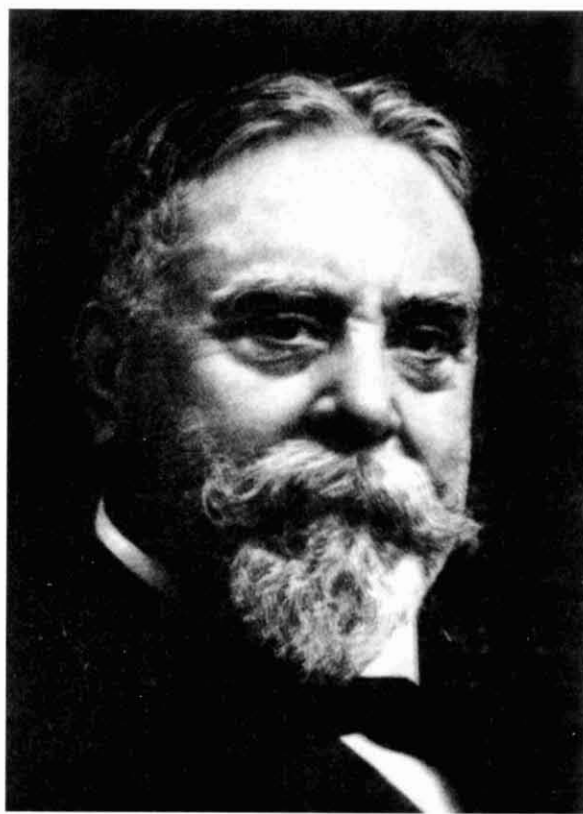
Ramon de Montaner i Vila va ser un dels canetencs més importants de la història econòmica de la Catalunya d'entresigles. Fundador i copropietari de l'editorial Montaner i Simon, va saber escalar socialment del no res fins arribar a forjar una de les fortunes més acabalades del país. Arran d'això, l'any 1909, el rei Alfons XIII li va concedir el títol nobiliari de comte de la Vall de Canet.

Ramon de Montaner i Vila va néixer l'any 1828. Canetenc de soca-rel per les quatre bandes, el seu pare era Ramon de Montaner i Esteve i la seva mare, Teresa Vila Misser. Els avis paternals eren el Dr. Antoni de Montaner i la seva àvia Josepa Esteve. També eren de Canet els seus avis materns, Joan Vila i Caterina Misser. A banda del jove Ramon (1828-1921) el matrimoni Montaner Vila va tenir altres fills. Als llibres sacramentals de Canet consten Joaquim Maria (1817-1818), Joaquim (1820-?), Maria (1824-1900), Magdalena (1827-?), Josep (1829-1909) i Isabel. Tota la família vivia a cavall de Barcelona i Canet. A Barcelona, els Montaner comptaven amb la màxima representació de la seva classe, eren ciutadans honrats, és a dir, una oligarquia urbana que estava exempta de determinats tributs i que havia gaudit de prerrogatives feudals. I a Canet, els Montaner comptaven amb extenses propietats i la

Casa Forta de la Vall -avui Castell de Santa Florentina- que havia tingut la condició d'alou, és a dir, que estava lliure de tota càrrega senyorial. Els Montaner es dedicaven a l'explotació agrària de les terres i als negocis de comerç a Barcelona, però entre 1820-1840, la família inicià un fort retrocés, primer econòmic, que acabà amb la pèrdua de les propietats de Canet i després familiar, amb la mort del patriarca.

El casament de Maria Montaner, germana de Ramon, amb el relligador de llibres Pere Domènech Saló va salvar la situació. Domènech havia

fundat l'any 1841 un establiment d'enquadernació de luxe a Barcelona i al cap de poc temps es va convertir en un dels tallers més prestigiosos del país. Amb aquest bagatge

Ramon de Montaner, primer comte de la Vall de Canet

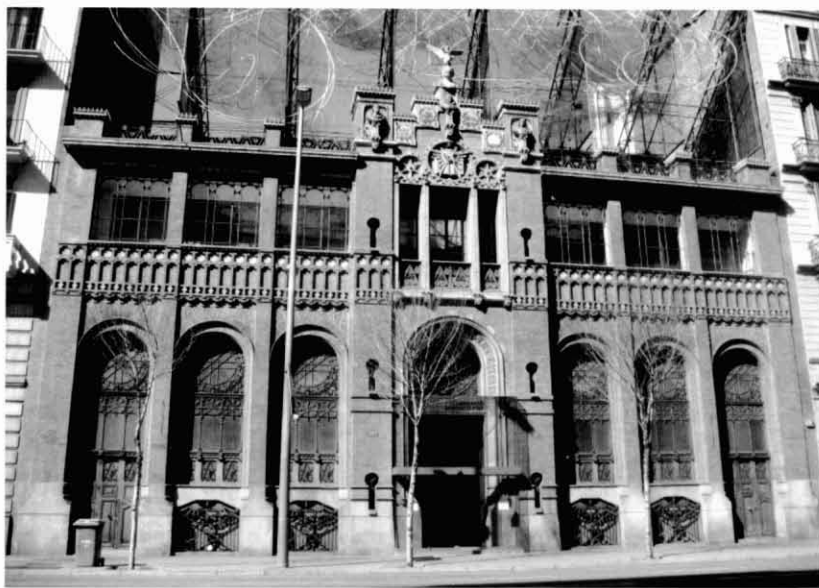
Arxiu Carles Sàiz

econòmic no és estrany que tota la família Montaner, sogra i fills, anessin a viure a casa del gendre. I tant Ramon com Josep van començar a treballar amb el seu cunyat, el qual va esmerçar-se per ensenyar-los l'ofici d'enquadenador i tipògraf.

La fundació de la Montaner i Simon

Ramon de Montaner es casà jove, a Barcelona, amb Florentina Malatí i Surinyach i tingué tres fills, Joaquim, Carles i Júlia. L'any 1861 va deixar de treballar pel seu cunyat i s'associà amb el mallorquí Francesc Simon Font per fundar l'editorial Montaner i Simon. Durant els primers anys no va editar grans obres. Els treballs primerencs documentats van ser la col·lecció de poemes de Zorrilla *Los Ecos de las Montañas*, però mica en mica, a mesura que va anar passant el temps, Montaner va anar imprimint obres per fascicles fins que la forta demanda de la burgesia el va portar a editar diccionaris, enciclopèdies, històries d'Espanya i Universals, històries de l'art i històries naturals, en edicions de luxe, que van fer especialitzar l'empresa amb les tècniques modernes de la cromolitografia.

La bona marxa de l'editorial va fer que el desembre de 1879 Montaner encarregués al seu nebot, Lluís Domènech i Montaner, un edifici modernista al carrer Aragó (avui l'ocupa la Fundació Tàpies), com a seu de la potent editorial barcelonina. Domènech va fer una construcció de maó vist amb una façana de grans dimensions i amb una simetria a dos nivells, amb medallons, bustos d'escriptors i inventors de la impremta que constitueix una de les obres

Façana de l'editorial Montaner i Simon, avui Fundació Antoni Tàpies

més representatives de la primera època del Modernisme català.

La recuperació de la Casa Forta de Canet

Al cap d'uns anys i amb capital suficient, Ramon de Montaner va voler recuperar el Casal dels seus avantpassats de Canet. I és així quan l'any 1881 va aca-

«A inicis de segle XX la Montaner i Simon es va convertir en l'editorial més important de tot l'Estat espanyol»

bar comprant l'immoble als descendents de Fèlix Carnesoltes. Tan bon punt va fer-se amb la construcció, que es trobava malmesa pels anys d'abandonament, va emprendre una tasca de restauració completa per convertir la Casa

Forta de Canet en la seva residència d'estiu. Per celebrar el final de les obres de restauració del vell casalot, Montaner va recuperar la Festa de les Verges, una vella tradició que no se celebrava des que els Montaner havien deixat el poble. El Dr. Marià Serra va deixar escrit al seu dietari que *"amb la satisfacció, donchs, propia, de tornar a ser amo de la llar dels seus pares, vol renovar una bella costum antiga, y si no exacta a la que's feya, inicia una professó de noyetes les quals vestides de blanch y acompanyades d'una cobla, surten de casa la seva germana na Maria Montaner, viuda de Doménech que viu a la carretera aprop de la Torra de Mar, y passant pel carrer de la Santissima Trinitat, conegut pel Carreró, carrer Ample y tota la Riera, van a la ermita de la Misericordia a resarhi una salve; després arriben fins a Santa Florentina y en sa capella ben adornada y iluminada, hi diuhen el Rosari, y acabat son obsequiades amb un refresch y un regal d'un objecte d'utilitat per elles. Entretant se reuneix al defora l'aplech, no mancanthi les tradicionals magranes"*.

La consolidació econòmica: El Palau Montaner

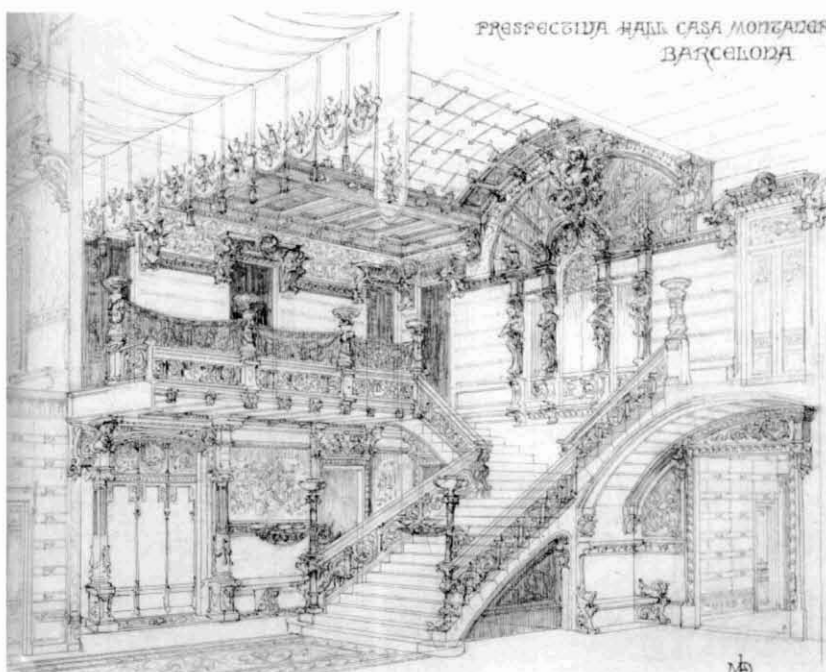
A partir de 1887 Ramon de Montaner va impulsar un nou projecte editorial ambiciós, el *Diccionario Enciclopédico Hispano-Americano de Literatura, Ciencias y artes*. L'obra es va convertir en una de les principals enciclopèdies que es feien al país i va estar redactada amb molta cura pels principals il·lustrats de l'Espanya de finals de segle XIX. Tenia 26 volums i es va anar publicant mica en mica fins a completar-se el 1899. El *Diccionario Enciclopédico* va ser sens dubte l'obra estel·lar de la Montaner i Simon d'entresigles i es va anar reeditant infinitat de vegades fins l'any 1912. Josep Pla escrivia, als anys vint, que la Montaner i Simon en el seus orígens com a editorial va tenir sort de comptar amb la complicitat de la classe adinerada industrial emergent, ja que des de finals de segle "el famoso libro de la Montaner y Simon se encuentra indefectiblemente en todas las librerías burguesas de Cataluña".

El nivell econòmic que aconseguí Montaner amb l'editorial el va empènyer, després de l'Exposició Universal de 1888, a fer-se una nova residència al bell mig de l'eixample barceloní, d'acord amb l'estatus social que tenia. Ramon de Montaner va comprar amb el seu soci Francesc Simon tota una parcel·la de l'eixample, al carrer Mallorca, entre el carrer Roger de Llúria i Pau Claris, en aquell moment l'indret residencial de més prestigi de la ciutat. Ambdós editors es van fer construir dos autèntics Palaus projectats per l'arquitecte Josep Domènech i Estapà. El Palau Montaner es va

Arxiu Casa Museu Domènech i Montaner

El Palau Montaner, el 1891 i projecte de l'interior de Domènech i Montaner

ARXIU COAC

començar a construir l'any 1889, però a partir de 1891 les desavinences del propietari amb l'arquitecte van fer que Montaner l'acabés despatxant i va encarregar la decoració final al seu nebot Lluís Domènech i Montaner. Era tant el poder econòmic de Montaner que no va posar límit pressupostari al seu nebot. Tot i així, Domènech va continuar el Palau, mantenint l'estructura palatina del seu predecessor i va canviar tot el projecte de decoració exterior i interior. A

la façana hi va introduir elements ornamentals de majòlica policromada i de reflexos metàl·lics amb motius florals i nacionalistes i en el pis superior hi representà diferents imatges que fan referència a la impremta, enmarcades en arcs a l'estil dels còdex medievals. De fet, el medievalisme captivava ja, en aquell moment, al potentat editor. És per això que en el seu palau també hi va fer construir una escalinata imperial, amb una barana plena d'elements zoomòrfics i florals

que ens eleva fins al davant d'unes cariatides que donen hospitalitat al visitant, tot combinant-ho amb domassos, escuts i blasons.

L'obra, acabada el 1893, va comptar amb la col·laboració d'excel·lents operaris com l'escultor Eusebi Arnau, l'ebenista Gaspar Homar i el vitraller Rigalt. És amb el luxe del Palau Montaner que intuïm un Montaner que comença a recuperar el seu passat amb la incorporació a l'edifici, per primera vegada, de l'antic escut d'armes de la seva família.

Les obres d'ampliació de la Casa Forta de Canet

I aquesta primera mirada al passat de can Montaner va ser suficient perquè l'editor comencés a recuperar informació sobre els seus avantpassats. D'una banda, a l'octubre de 1895 engega una campanya d'excavacions per tot el recinte de la Casa Forta que deixen al descobert, a dos metres del terra, grans parets, fonaments de torres, enrajolats i algunes monedes de coure del regnat de Carles V i

de l'altra banda, ja a principi de segle, Montaner encarrega a Joan Tarré i Sans, que aleshores era un estudiant de teologia, que estudiï els seus avantpassats, la nissaga Montaner, els Spanó i els Canets.

Montaner va voler, a partir d'aquell moment, dignificar el Casal de Canet, amb una gran ampliació arquitectònica per convertir l'edifici en un castell. L'editor, que era un gran amant de les arts i les antiguitats, havia anat acumulant una gran quantitat de peces antigues, provinents de diferents edificis barcelonins, que volia incorporar a la nova construcció. Fins i tot l'any 1891, amb aquesta mateixa idea, havia proposat la compra del claustre gòtic del convent de Bellpuig, a Lleida, però quan el propietari s'assabentà que la intenció de l'editor era traslladar-lo pedra a pedra es desentengué de la venda. Pocs anys després, però, Montaner es va fer amb el claustre gòtic del Tallat, que va fer traslladar el 1898, peça a peça, fins a Canet de Mar.

Les obres d'ampliació de la

Casa Forta es van convertir en una obra pràcticament faraònica, no només pel que representava la construcció, sinó també per les dificultats de recerca de materials autèntics del gòtic. Montaner va comprar peces i antiguitats dels palaus del segle XV-XVI de Barcelona i també en va aconseguir de les terres de Lleida i dels monestirs desamortitzats de les comarques de Tarragona.

L'any 1900 va fer-se amb tot un edifici gòtic del carrer Paradís, a Barcelona -avui seu del Centre Excursionista de Catalunya- amb el pretext que a l'interior d'aquest casal hi havia tres columnes romanes de l'antic temple d'August. Montaner va encarregar a Lluís Domènech i Montaner que les traslladés a Canet, però aquest i el seu gendre, Ricard de Capmany, van aconseguir que canviés d'opinió i les columnes no només es quedaren a Barcelona, sinó que decidí reformar i ampliar, a expenses seves, aquell casal gòtic entre el 1902 i 1905 per convertir-lo en la seu definitiva del Centre Excursionista.

La mort de Florentina Malató

L'any 1900 la mala sort va topar amb l'editor, que va veure morir la seva esposa, de 66 anys, en pocs dies, després d'una curta malaltia. Florentina Malató fou enterrada a Canet i a la cerimònia hi assistí la més alta aristocràcia del país, polítics, industrials i intel·lectuals de la Barcelona del moment.

A Ramon de Montaner li costà molt temps refer-se de la desgràcia i va voler perpetuar la memòria de la seva esposa fent-li una cripta funerària al Castell. Montaner va demanar a Lluís Domènech que projec-

Arxiu Carles Sàiz

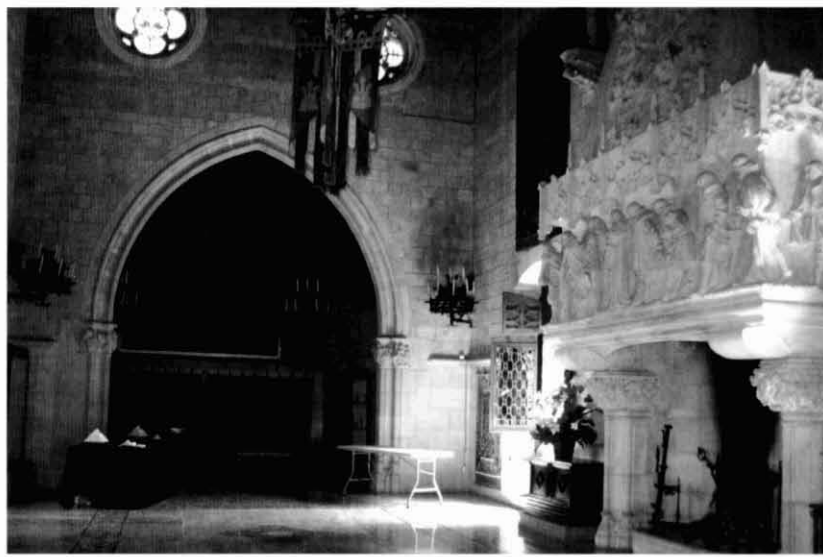

Galeria gòtica portada del tallat. Al fons, part de l'ampliació del casal

tés un gran mausoleu al subsòl de la Casa Forta. La cripta de Santa Florentina va estar feta pels millors artesans modernistes del moment: Dídac Massana, Anton Samarra, Frederic Bechini, Josep Triadó i d'altres. L'obra culminà l'any 1908 quan es va col·locar l'estàtua jaçent, de marbre blanc, de Florentina Malató, modelada durant més de dos anys pel prestigiós escultor olotí Miquel Blay.

Les grans inversions de Ramon de Montaner

Ramon de Montaner va començar a espaiar les jornades de descans a Canet quan finalitzaren les obres d'ampliació de la Casa Forta. Sembla que l'editor seguia treballant a la Montaner i Simon, però cal tenir present que fregava els vuitanta anys i mica en mica assentà, definitivament, la seva residència a Canet. Des de principi de segle va anar ampliant les seves propietats al voltant de la Casa Forta. L'any 1903 es va fer amb part de les vinyes i terres de l'Aubó, que en d'altres temps ja havien sigut de la seva família, també va comprar el Mas Simon i la vinya que l'envolta i l'any 1908 va fer-se també amb les terres de can Catà, la Barnoia i del Mas Giol. En definitiva, comptava amb pràcticament totes les masies i terres que envoltaven el Castell. També va comprar, tot just encetat el segle XX, la pedrera de Canet per poder completar l'ampliació de la Casa Forta. Montaner també va adquirir finques a Sant Pol, prop de Moré i a Sant Iscle de Vallalta va comprar la gran finca de can Parera, d'unes 108 hectàrees i també tenia d'altres propietats a la serralada del Montnegre. També va comprar propietats

Arxiu Carles Saiz

Estança noble de Santa Florentina

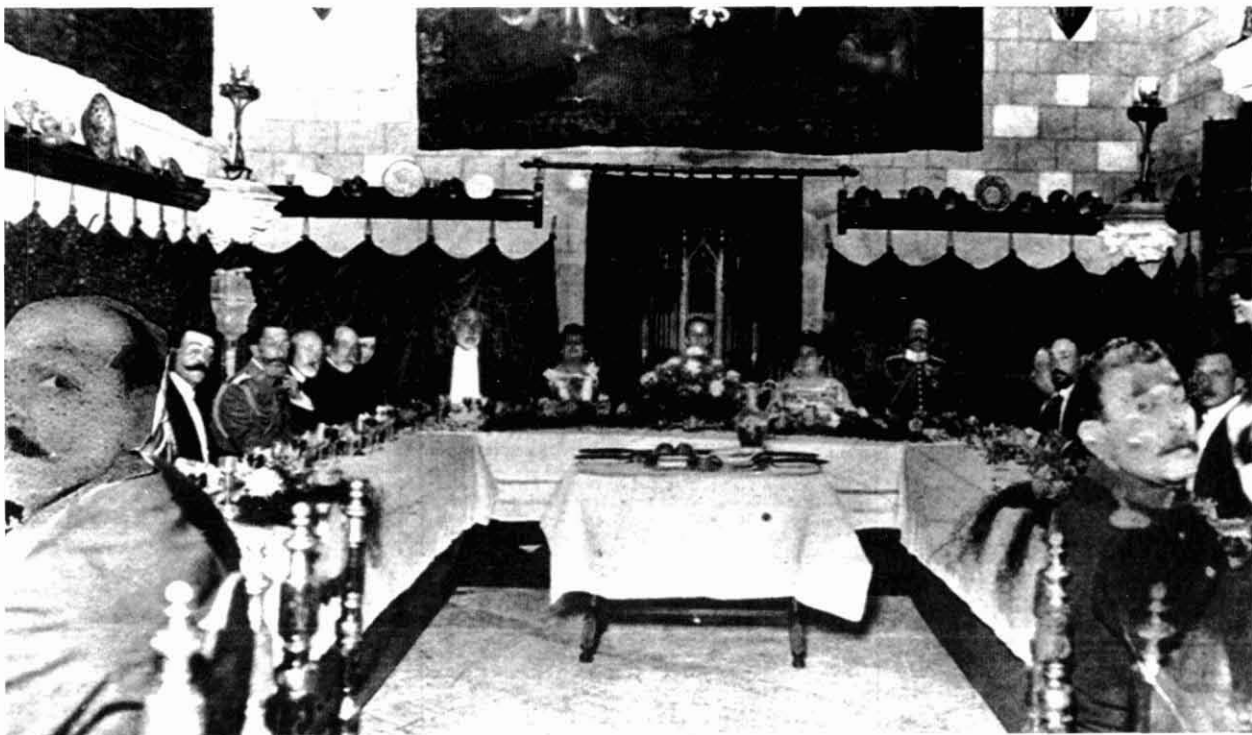
a Tona -on la seva filla hi tenia una casa d'estiu- i a Tortosa. L'any 1906 Montaner va adquirir terres a la vall de Santa Fe del Montseny, als Alfaras de Sant Celoni i, anys després, va comprar uns boscos de faigs a la mateixa vall a la família Riera. Montaner va endegar la construcció d'una carretera per accedir amb automòbil a Santa Fe i el 1914 va instal·lar una gran serradora a la zona de la Font de Passavets per explotar la fusta. Sembla que l'inici de la Guerra Mundial havia portat al país força restriccions de paper per a la indústria editorial i l'experimentat editor no volia que la Montaner i Simon quedés parilitzada.

Al mateix temps, l'any 1912 Montaner va manar construir un hotel de luxe, a tocar a l'ermita de Santa Fe i alhora, com que no arribava l'electricitat, va decidir construir un embassament per fer-ne, iniciativa que va ser el punt de partida de la societat *Elèctrica Montseny SA*.

De catalanista a monàrquic autonomista

Políticament, Ramon de Montaner s'havia distingit des de la darrera dècada dels anys

10 pel seu pensament catalanista. Quan es va fundar l'Associació Catalanista de la Costa de Llevant va posar a disposició dels delegats de la comarca la Casa Forta de Canet per celebrar les trobades i reunions i fins i tot va apadrinar, el gener de 1898, la constitució de la nova entitat comarcal. Montaner també va finançar actes a la comarca i si bé no tenim constància que milités a la Lliga de Catalunya o a la Lliga Regionalista, seguia amb interès els avenços del moviment, no només a la comarca sinó també a Barcelona. Però, com ja deia Josep Pla en un article a *Revista de Catalunya*, molts d'aquells catalanistes conservadors van anar decantant-se del moviment durant els primers anys de segle XX. Amb la revolució industrial, molts catalanistes s'havien enriquit amb les fàbriques i els negocis i ara feien un acostament cap als cercles de poder. I és que en aquells moments l'opció monàrquica, conservadora i unitària ofería més garanties que no pas la catalanista o republicana i Montaner n'era conscient, essent el principal industrial del món editorial, no només a Catalunya, sinó de tot

Arxiu Carles Sàiz

Ramon de Montaner, a la taula presidencial (al fons, el primer per l'esquerra), amb el rei Alfons XIII al Castell

l'Estat espanyol. El primer quart de segle XX és l'època dels ennobliments de la burgesia industrial barcelonina. Alfons XIII va començar a concedir un grapat de títols per comptar, a Catalunya, amb el suport del poder econòmic del país. És l'època dels nous títols com ara el del Marquès de Gelida (1896), el del Baró de Quadras (1900), el del Baró de Bonet, el del Baró de Viver (1901), el del Comte de Sert

(1904) o el de Güell (1908) per citar-ne alguns exemples... I Ramon de Montaner, com tota la burgesia potentada del moment, perseguia també un títol. La vinguda d'Alfons XIII al Castell de Santa Florentina, el 4 de novembre de 1908, arran dels seu viatge per Catalunya, ens confirma la relació de Montaner amb l'alta aristocràcia del país. Per Santa Florentina, a banda del rei, hi va passar el president del Con-

sell de Ministres Antoni Maura, els generals Echagüe i Linares, el Governador Civil Ossorio, el Marquès de Comillas i tants altres. I aquesta bona relació va fer que, el maig de 1909, Alfons XIII li concedís el títol de Comte de la Vall de Canet. Des de llavors, amb el títol nobiliari sota el braç i decantat ja dels negocis familiars, Ramon de Montaner va passar la resta del seu temps al Castell de Santa Florentina. S'hi trobava bé. Sovint era visitat pels socis del Centre Excursionista de Catalunya, que de passada per la comarca, s'aturaven per contemplar la imponent fortalesa gòticomodernista o reunia un grup d'intel·lectuals per parlar del país o de la cultura. Ramon de Montaner va morir gran, a Barcelona, als 92 anys, el 16 de juny de 1921. Per expressa voluntat fou traslladat a Canet i enterrat en un nínxol de la cripta del Castell, al costat de la seva esposa, a qui mai havia deixat d'estimar.

Arxiu Carles Sàiz

La Cripta del Castell, on fou enterrat el comte de Canet i la seva esposa

CARLES SÀIZ I XIQUÉS
historiador